

Nr 360

Av herr **Kellgren m. fl.**, om införande av en inkomstgarantiförsäkring för friställd arbetskraft, m. m.

Det svenska näringslivet genomgår för närvarande en allt snabbare strukturomvandling. Under 1966 fick inte mindre än 21 000 löntagare och deras familjer besked om att deras försörjning hotas av att företag läggs ned eller minskar sin arbetsstyrka. Strukturomvandlingen har sedan länge berört de s. k. landsbygdsnäringarna, i första hand jord- och skogsbruket, men drabbar i dag alltmer betydelsefulla industriområden. Skogsindustrierna sammanslås till allt större enheter, och många mindre och medelstora enheter är dömda att försvinna trots att de i många fall sköts rationellt och äger god teknisk utrustning. Våra järn- och stålverk är också föremål för en liknande koncentrationsprocess. Exportgruvorna arbetar inte längre under samma gynnsamma förhållanden som för blott ett fåtal år sedan. Även på detta område måste stark rationalisering sättas in för att möta tekniska förändringar och fallande priser på världsmarknaden.

Strukturomvandlingen berör också i dag allt fler av våra serviceindustrier. Grosshandeln — men ännu mera detaljhandeln — förändras snabbt i riktning mot större enheter, särskilt varuhus sammanbundna i över hela landet samverkande varhuskedjor. Den traditionella enskilda handeln genomgår under konkurrensens tryck stora förändringar. Anpassning sker i riktning mot större samverkan, gemensamma inköp och nedläggning av mindre rationella enheter. Transportväsendet utvecklas också mot större enheter och samverkande kedjor. Denna utveckling gynnas av den tekniska utvecklingen i form av transportenheter — särskilt lastbilar och fartyg — som skräddarsys för att på mest rationella sätt omhänderta vissa slags produkttransporter.

Hittills har strukturomvandlingen i första hand drabbat arbetarna, men man kan inte bortse ifrån att ett betydande antal självständiga yrkesutövare — affärsidkare, jordbrukare, hantverkare och liknande grupper — fått lämna sina traditionella näringsområden och övergått till andra. På senare år har tjänstemän inom det privata näringslivet i ökad omfattning friställts.

Samhällets mest betydelsefulla insats för att mildra strukturomvandlingens negativa verkan för de enskilda människorna har bestått i den aktiva arbetsmarknadspolitik. Inom denna har under senaste tioårsperiod insatserna breddats och fördjupats. Som ett komplement har den aktiva lokaliseringpolitiken tillkommit. I dag används betydligt mer än 1 200 miljoner kronor årligen för att göra politiken effektiv och framgångsrik.

Genom den fulla sysselsättnings politik har det lyckats för det övervä-

gande flertalet friställda att finna nya och inte sällan bättre och säkrare sysselsättningar, men man kan inte bortse ifrån att strukturomvandlingen under det senaste året satt in med sådan styrka att det blivit allt svårare — särskilt för äldre eller mindre anpassningsbara arbetstagare — att finna lämpligt arbete. Som exempel på en industrigren som i detta hänseende erbjuder stora svårigheter för sina anställda kan textilindustrin nämnas. Under tiden januari—november 1966 svarade denna industri för 5 000 av de 18 000 permitterade inom den egentliga industrien. Branschen krymper snabbt. På femton år har 175 fabriker försvunnit, och 22 000 arbetare tvingats att byta anställning och ofta yrke. Under 1966 berördes fler företag av nedläggningsvarsel än under hela perioden 1960—1965.

Då drygt hälften av de berörda arbetarna är över 50 år skapar nedläggningarna besvärliga problem — särskilt på industrifattiga orter. Undersökningar visar att 15—20 procent av de anställda ännu många månader efter driftstoppet inte fått nytt arbete. För dessa människor som helt enkelt blir över vid omställningarna krävs alltmer intensiva åtgärder i form av omskolning, skyddade verkstäder, arbetsförmedling m. m. Årets förslag i statsverkspropositionen signalerar effektivare insatser från samhällets sida på detta område.

Det största problemet i samband med strukturomvandlingen erbjuder just dessa personer som "blir över" vid nedläggningarna av företag eller när personalstyrkan kraftigt inskränks. Inte sällan är det fråga om arbetstagare som kan betraktas som trotjänare och som under trettio år och längre tid arbetat inom företaget eller branschen. De har i kraft av sin ambition och yrkeskunnighet — den senare inte sällan i form av stark specialisering till viss maskin eller maskintyp — kunnat nå relativt högt på den för yrket och branschen gällande löneskalan.

Åldern på dessa arbetstagare utgör inte sällan ett hinder för nyanställning inom andra företag. Men också specialiseringen till visst yrke eller skötseln av viss maskin utgör hinder. Det säger sig också självt att en arbetstagare som nått en hygglig förtjänstnivå och byggt sin egen och familjens levnadsstandard på denna inte är särskilt benägen att acceptera ett annat arbete som ligger åtskilliga tusental kronor lägre i årsinkomst.

Arbetsmarknadsparterna har sökt lindra de äldre friställda arbetstagarnas villkor genom den s. k. kollektiva avgångsbidragsförsäkringen (AGB-försäkring). Enligt denna kan avgångsbidrag med s. k. A-belopp, uppgående till 100 kronor för varje fullt anställningsår och i förekommande fall (vid avskedandet fyllda 62 men ej 65 år) jämväl högst 6 000 kronor utgå under förutsättning att vid anställningens upphörande följande villkor är uppfyllda, nämligen:

att anställningen upphört utan arbetstagarens eget förvållande eller vilja, att arbetstagaren vid avskedandet varit oavbrutet anställd minst 10 år, samt att arbetstagaren vid avskedandet fyllt 50 år eller ock om han ej uppnått nämnda ålder varit anställd så lång tid vid företaget att hans anställnings- och levnadsår sammanlagda uppgår till minst 65.

I den aktiva arbetsmarknadspolitiken ingår uppmuntran till överflyttning till platser och regioner med efterfrågan på arbetskraft som ett av de verkningsfullaste hjälpmedlen. Förutom fria resor och traktamenten kan ersättning för flyttningkostnader av familj och bohag utgå. Betydelsefullare är de direkta familjebidrag som utgår om familjen kommer att leva på två håll under en tid. Familjebidragen kan beviljas för 12 månader och utgör för månad: 1:a—3:e månaderna hyreskostnaden, dock högst 300 kronor, för make 220 kronor samt för barn 60 kronor; under 4:e—6:e månaderna $\frac{3}{4}$ av de ursprungliga beloppen; under 7:e—9:e månaderna $\frac{2}{4}$ av de ursprungliga beloppen samt 10:e—12:e månaderna $\frac{1}{4}$ av de ursprungliga beloppen. Starthjälp kan utgå med 150—500 kronor alltefter den beräknade anställningstidens längd. Därjämte kan till flyttande familjeförsörjare med hemort i Norrland (med undantag för Gästrikland) samt i vissa kommuner i Kopparbergs och Värmlands län utgå s. k. utrustningsbidrag på 2 000 kronor jämte 150 kronor i tillägg för varje hemmavarande barn under 16 år. Dessutom kan egnahem inlösas i dessa områden enligt regler för försöksverksamhet på området.

Lika stor betydelse vid lösningen av de friställdas varaktiga sysselsättningsfråga erbjuder omskolningen. Det kan nämnas att under 1966 deltog ca 50 000 personer i denna utbildningsverksamhet. Familjeförmånerna vid utbildningen ansluter sig i allt väsentligt till högstbeloppen lämnade här ovan. Därjämte utgår till den som utbildar sig ett grundbidrag om 450 kr. per månad, vid utbildning i hemorten utgör familjebidraget till make 75 kr. per månad.

Erfarenheten visar att "restarbetslösa" i samband med företagsnedläggelser riskerar bli kroniskt arbetslösa, om inte lämpliga åtgärder vidtas i tid och om inte arbete kan beredas dem relativt snart efter nedläggelsen. Särskilt för personer i 50-årsåldern och däröver utgör förlusten av det invanda arbetet en så stor chock att endast verkligt positiva åtgärder leder till gott resultat. Arbetserbjudanden som innebär kraftigt reducerad levnadsstandard avvisas ofta även om de på längre sikt skulle kunna ge både trygghet och hygglig försörjning likvärdig med den tidigare.

Det säger sig självt att omskolning till ett helt nytt yrke i många fall framstår som en omväg då den friställda arbetskraften har lång och väldokumenterad industrierfarenhet och skulle på en ny arbetsplats, om villkoren vore rimliga i förhållande till den tidigare arbetsinkomsten, relativt snart kunna göra en fullgod insats. Vad som behövs är i många fall en god hjälp i själva starten samt vissa garantier för att arbetsinkomsten efter hand förblir skälig i förhållande till den tidigare uppnådda.

Man kan därför göra gällande att behov föreligger av något slags inkomstgarantiförsäkring som kan skydda de friställda, som tar nytt lägre avlönat arbete, under så pass lång tid att de hinner uppöva skicklighet och färdighet och därigenom belönas med högre arbetsersättning. Garantien skulle stå i förhållande till den tidigare arbetsinkomsten och försvinna efter hand som ersättningen i det nya arbetet når upp till eller överstiger den gamla arbetsinkoms-

ten. Inkomstgarantien borde ha en varaktighet av högst 24 månader, en tidsperiod under vilken arbetsförmågan bör ha hunnit uppövas och anpassningen till den nya arbetsmiljön vara slutförd.

Olika möjligheter erbjuder sig vid finansieringen av en sådan inkomstgarantiförsäkring för friställda. AGB-försäkringen kan utbyggas att omfatta även en sådan här beskriven inkomstgaranti för viss tid. Detta förutsätter emellertid förhandlingar mellan arbetsmarknadsparterna, något som knappast kan ske före år 1969. Den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen kan medges lämna bidrag under viss tid för att möjliggöra garantien under motivering att eljest skulle försäkringen belastas med utgifter för större arbetslöshet. Möjlighet finns också att inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna utge särskilt kompletterande bidrag som tillsammans med arbetsersättningen uppgick till den tidigare inkomsten.

Under hänvisning till ovanstående hemställs,

att riksdagen måtte hos regeringen begära utredning om införandet av inkomstgarantiförsäkring att gälla för friställda arbetslösa vid arbetsplacering och att i avvaktan på sådan utredning arbetsmarknadsmyndigheterna bemyndigas utge sådan ersättning att inkomstgaranti uppnås för viss lämplig omställningstid, förslagsvis 24 månader.

Stockholm den 25 januari 1967

Nils Kellgren (s)

Arvid Eskel (s)

Gösta Josefsson (s)
